

Драган Тодоровић

ПРАВОСЛАВНЕ СЕОСКЕ РОМКИЊЕ ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ О ФЕНОМЕНУ ПРЕЛАСКА НА ПРОТЕСТАНТИЗАМ¹

Увод

Бављење мултиетничким и вишеверским саставом српског друштва од стране домаћих ромолога и социолога религије изродило је последњих година завидан број научних радова у којима је недвосмислено истакнут закључак да “нема ни укупног побољшања положаја Рома без стицања равноправности и у религијско-црквеном пољу” (Ђорђевић, Д. Б. и Д. Тодоровић, 1999:20). Фокусирање пажње на питања конфесионалног идентификовања Рома је вишеструко значајно. Са једне стране, даље раслојавање конфесионалног бића Рома на особен начин усложњава укупна настојања за изградњом чврстог националног и културног идентитета. Са друге стране, истраживање ромског религијског поља може нам демонстрирати природу односа већинског становништва спрема Рома као угрожене етничке групе: да ли се процеси одвијају у смеру *интеграције*, *асимилације* или *сегрегације* и какви су изгледи за промоцију и гајење *интеркултуралних идеја и праксе*.

Изложићу кратко у наставку део резултата из обимног емпиријског истраживања “*Верски живот Рома православаца и муслимана у југозападној и југоисточној Србији*” (2000-2002), у којима се анализирају ставови ромског становништва поводом, последњих година у Србији, све израженијег приступања Рома разним малим протестантским верским заједницама.

Роми и прелазак на протестантизам

Ромска конфесионална панорама у Србији следећа је: у југоисточној Србији преовлађују припадници православне вероисповести; муслимана има у већим градским центрима, у селима изостају. Обрнута је ситуација у југозападној Србији – средина је то прожетија исламским духом, те су и Роми у већем броју пригрлили мухамеданску веру. Међутим, међу Ромима је незаустварно кренуо и процес *конверзије* у разне протестантске верске заједнице.

¹ Рад је саопштен на традиционалним *Власинским сусретима* одржаним 2002. године на Власинском језеру, у организацији Завода за социологију развоја села, Југословенског удружење за социологију села и пољопривреде и Балканске асоцијације за социологију села и пољопривреде. Тема скупа била је: *Жене и село*.

Протестантске месне цркве добро су организоване заједнице, са разрађеним механизмима интеграције и укључивања чланова у живот и делатност цркве, јаким социјалним и материјалним разлозима конверзије и привржеништва и концептом анационалних заједница које протежирају једнакост и братство.

У нашем смо истраживању кренули од следећих хипотеза: 1) Процес преверавања Рома тече али се мање одвија а) према промени "дедовске" и пригрљивања нове религије него ли б) ка измени професионалног крака; 2) И урбани и рурални Роми, становници подручја југоисточне Србије, најчешћи су конвертити у неку од протестантских верских заједница; 3) Међу урбаним и руралним Ромима, становницима подручја западне Србије, мало је конвертита у неку од протестантских верских заједница и 4) Роми прелазе у разне протестантске верске заједнице јер су оне анационалне и протежирају једнакост и братство.

Табела 1

СТАВОВИ РОМА О РАШИРЕНОСТИ ПРОТЕСТАНТСКОГ УТИЦАЈА

"Многи Роми православци и муслимани преверавају се и прелазе у разне и мале протестантске верске заједнице, које технички називамо сектама (адвентисти/'суботари', баптисти, пентекосталци, Јеховини сведоци...). Да ли имате, односно познајете такве Роме у Вашем комшилуку, махали, селу, насељу?"

Модалитет	Роми прав.		Роми мусл.		Роми у ЈИС		Роми у ЈЗС		Роми П-ЈИС		Роми П-ЈЗС	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
Да, много њих	59	13,6	22	31,0	150	30,4	1	0,6	58	18,5	1	0,8
Да, неколико	132	30,5	32	45,1	125	25,4	74	45,1	81	25,9	51	42,5
Не, не познајем	242	55,9	17	23,9	218	44,2	89	54,3	174	55,6	68	56,7
УКУПНО	433	100,0	71	100,0	493	100,0	164	100,0	313	100,0	120	100,0

Н табел.	433	98,4	71	98,6	493	98,8	164	98,8	313	98,1	120	99,2
Без одг.	7	1,6	1	1,4	6	1,2	2	1,2	6	1,9	1	0,8

Прво што пада у очи јесте разлика у ставовима између православних и муслиманских Рома. Нешто мање од трећине испитаних православних Рома изјављује да познаје свега неколико поклоника малих протестантских верских заједница, а малтене три петине да јој такви случајеви нису познати у непосредном окружењу. У одговорима муслиманских Рома примећујемо драстичну промену ситуације. Близу половине анкетираних изјављује да већ познаје неколико сународника који су изабрали овакву религијску опцију, а близу једне трећине да у питању нису тек спорадични случајеви. Нешто мање од четвртине Рома муслимана каже да јој овај тренд није познат. Док тек један Ром исламске вере у југозападној Србији изјављује да му је познат велики број приврженика адвентизма, баптизма, пентекосталаца и осталих протестантских цркава, овај број нараста у југоисточној Србији на готово трећину, уз четвртину којима су познати усамљени случајеви. Издвојена православна популација Рома у ЈИС и ЈЗС не разликује се у мишљењу од назначених одлика региона.

Табела 2

СТАВОВИ РОМА О РАЗЛОЗИМА ПРЕЛАСКА НА ПРОТЕСТАНТИЗАМ

“Социолог религије сматра да Роми прелазе у разне и мале протестантске верске заједнице (тзв. секте) јер су оне анационалне и заговарају једнакост и братство, а теолог разлог налази у чињеници да оне економски помажу, најчешће, сиромашне Роме. По Вашем суду, које у праву?”

Модалитет	Роми прав.		Роми мусл.		Роми у ЈИС		Роми у ЈЗС		Роми П-ЈИС		Роми П-ЈЗС	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
Соц. религ.	66	15,2	18	25,7	118	24,2	15	9,3	54	17,1	12	10,2
Теолог	196	45,2	30	42,9	226	46,3	55	34,0	162	51,3	34	28,8
Оба греше	60	13,8	8	11,4	59	12,1	19	11,7	48	15,2	12	10,2
Оба греше	45	10,4	8	11,4	41	8,4	29	17,9	20	6,3	25	21,2
Оба су у праву	3	0,7	-	-	3	0,6	3	1,9	2	0,6	1	0,8
Верују у учење прот. зај.	4	0,9	1	1,4	3	0,6	4	2,5	-	-	4	3,4
Нешто др.	12	2,8	2	2,9	10	2,0	5	3,1	8	2,5	4	3,4
Не знам	48	11,1	3	4,3	28	5,7	32	19,8	22	7,0	26	22,0
УКУПНО	434	100,0	70	100,0	488	100,0	162	100,0	316	100,0	118	100,0

Н табел.	434	98,6	70	97,2	488	97,8	162	97,6	316	99,1	118	97,5
Без одг.	6	1,4	2	2,8	11	2,2	4	2,4	3	0,9	3	2,5

Српски се Роми листом приклањају ставу црквених поглавара да разлоге успеха у ширењу протестантизма међу ромским народом треба тражити у хуманитарној и социјалној потпори, која прати религијско учење. Тиме наша теза да “Роми прелазе у разне верске протестантске заједнице јер су оне анационалне и протезирају једнакост и братство” није потврђена. Није да она нема својих заговорника и да је треба тако лако одбацити: једна четвртина Рома муслимана у сагласју је са њом, као и генерално Роми у југоисточној Србији (указали смо већ да је баш муслиманска ромска популација, нарочито на овим просторима, најприлежнија у усвајању протестантске вере). Ваља споменути и другу по јачини (17,9%) аргументацију Рома у југозападној Србији и међу православним Ромима ових простора (21,2%): чине то Роми “јер су слаби у православној и исламској вери”. Очигледно да се на југозападу подложност мисионарском раду протестаната од стране ромске браће на југоистоку доживљава и као колебљивост у придржавању догми вере, односно као непостојаност ромског религиозног бића.

Било је и другачијих одговора. Загубивши постојбинску религију, Роми се вероисповедно најчешће опредељују као припадници православља, римокатолицизма и ислама. Међутим, тешко их прихватају верници на све три стране, неретко је испољена социјална дистанца са елементима ксенофобије и расизма, због чега се ромски национ лако одазива *сплету религиозних, социјалних и материјалних разлога* које упорно истичу разне, мале и велике, протестантске заједнице. Четвртина Рома муслимана сложила се са тврдњом да је ромско приступање протестантским верским заједницама мотивисано њиховим пропагирањем једнакости и братства. Заступљено у свим одговорима са 11% до 15% нашло се и објашњење да узроке оваквом понашању треба потражити у слабостима Српске православне цркве и Исламске заједнице.

Православне сеоске Ромкиње југоисточне Србије о феномену преласка на протестантизам

У укупном узорку православних Рома у југоисточној Србији, православне Ромкиње са руралних подручја чине 12,2% узорка, односно 39 испитаница. Више од половине (53,8%) је узроста између 18 и 37 година, тек свака десета има преко 57 година. У југоисточној Србији најзаступљеније су два ромске групе: Арлије и Гурбети. И наше испитанице припадају највећма овим двема групама – 43,2% за себе каже да су Арлије, а 21,6% да су Гурбети. Заступљени су и Ђорговци (13,5% и Бели Роми (10,8%).

Табела 3
СТАВОВИ ПРАВОСЛАВНИХ СЕОСКИХ РОМКИЊА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ
О РАШИРЕНОСТИ ПРОТЕСТАНТСКОГ УТИЦАЈА

“Многи Роми православци и муслимани преверавају се и прелазе у разне и мале протестантске верске заједнице, које технички називамо сектама (адвентисти/’суботари’, баптисти, пентекосталци, Јеховини сведоци...). Да ли имате, односно познајете такве Роме у Вашем комшилуку, махали, селу, насељу?”

Модалитет	Православне сеоске Ромкиње	
	Н	%
Да, много њих	6	15,4
Да, неколико	1	2,6
Не, не познајем	32	82
УКУПНО	39	100,0

Већ смо констатовали да у укупном узорку сваки други православни Ром у југоисточној Србији зна у непосредном животном окружењу за примере припадништва различитим опцијама протестантског хришћанског учења. Очигледно да та половина позитивно декларисаних припада тзв. “урбаном гротлу”, јер чак 82% сеоских Ромкиња нису чуле за “трећи” крак хришћанства. Не треба овакав податак чудити. У нашим смо досадањим истраживањима² показали да су Роми у селима југоисточне Србије углавном приврженици православне вере, односно у потпуности асимилирани практиканци вере већинског српског окружења.

Табела 4
СТАВОВИ ПРАВОСЛАВНИХ СЕОСКИХ РОМКИЊА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ
О РАЗЛОЗИМА ПРЕЛАСКА НА ПРОТЕСТАНТИЗАМ

“Социолог религије сматра да Роми прелазе у разне и мале протестантске верске заједнице (тзв. секте) јер су оне анационалне и заговарају једнакост и братство, а теолог разлог налази у чињеници да оне економски помажу, најчешће, сиромашне Роме. По Вашем суду, које у праву?”

Модалитет	Православне сеоске Ромкиње	
	Н	%
Социолог религије	5	12,8
Теолог	17	43,6

² Видети општирније студију: Д. Б. Ђорђевић и Д. Тодоровић, *Јавор изнад главе*, КСС, Ниш, у којој се говори о конфесионалној идентификацији сеоске ромске популације у нишком региону.

Због слабости СПЦ и исламске зајед.	8	20,5
Нешто друго	1	2,6
Не знам	8	20,5
УКУПНО	39	100,0

С обзиром на указану “неплодност” руралних подручја југоисточне Србије за уплив протестантског учења, не треба да чуди кад свака пета православна Ромкиња са овог подручја не препознаје разлоге ромског приступања разним малим верским заједницама. Од оних које су се определиле за неку од понуђених опција, близу половина (43,6%) даје примат теолошком тумачењу православног свештенства да је реч тек о манипулисању неадекватним економским положајем убогог ромског становништва. Не треба, пак, занемарити ни петину Ромкиња које у досадашњем ангажману већинских цркава нису препознале довољно добре воље за равноправан третман ромског становништва.

Закључна разматрања

У последњих је неколико година међу српским становништвом све израженија тенденција преласка на протестантски крак хришћанства. Улазак разних малих протестантских верских заједница међу ромски етнос, традиционално православан на подручју југоисточне и традиционално исламски на подручју југозападне Србије, није могао проћи незапажено. *Добијени подаци откривају да је много јачи у југоисточним крајевима, нарочито међу муслиманском популацијом.* Ни православни нису поштеђени, закључујемо из одговора, али је интензитет засад слабији. Нарочито је српско село, захваљујући својој традиционалној аутаркичности, још увек поштеђено растакања православног етоса.

Јужна Србија, нарочито, већ постаје синоним за успешну адаптираност протестантског погледа на свет, како међу самим Србима, тако и међу Ромима. Ромска нас упознатост са протестантским учењем не изненађује, с обзиром да смо се у досадашњем истраживању упознали, чак, са чистим протестантским ромским црквама у Лесковцу и Врању. Још увек, међутим, разне протестантске заједнице ће морати да се задовоље делатношћу у урбаном простору – руралне средине примарно остају незаинтересоване за њихов утицај, макар он био и искључиво каритативног карактера. Донекле изненађује њихова распрострањеност међу мухамеданцима, познајући строгост исламске вере у погледу преласка на другу вероисповест. Тиме је *оповргнута* наша теза да се процес превања одвија више ка измени конфесионалног крака, него према промени “дедовске” и пригрљивању нове религије.

У свим досадашњим јавним иступањима, представници домицилних цркава на просторима о којима је реч углавном су стигматизовали мањинске верске заједнице. На њихову каритативну делатност гледа се као на вид “врбовања” новог чланства, при чему су Роми, као социјално и економски најугроженија национална мањина у земљи, итекако подложни оваквом деловању. *Изгледа да су и сами Роми усвојили погледе припадајућих верских заједница у процењивању намера и донета трећег крака хришћанства.*

За разлику од лаконског осуђивања, много је теже одлучити се на трагање за сопственим пропустима. Зато је на већинском народу и већинским црквама да боље поразмисле шта, заправо, (не) нуде напаћеном ромском народу и колико још труда треба да уложе у истинско разумевање његовог вишеслојног професионалног идентитета.

Литература

Dorđević, D. B. (1999), Romas in Serbia, **Facta Universitatis: Series Philosophy and Sociology**, 2(6/2): 305-309.

Ђорђевић, Д. Б. (ур.) (2000б) **Роми - Социолошки увид**, Комрениски социолошки сусрети и Пеликан принт, Ниш.

Ђорђевић, Д. Б. (2000ц), Живети с Ромима, **Република**, 12(234): 21-28.

Ђорђевић, Д. Б. и Д. Тодоровић (1999а), **Јавор изнад главе - класична вера и ромско-православна сеоска гробља**, Ниш, Комрениски социолошки сусрети.

Ђорђевић, Д. Б. и Д. Тодоровић (2002), Религијска свест Рома муслимана (и православаца), **Хабитус**, 8: 147-167.

Ђорђевић, Д. Б. и Д. Тодоровић (1999б), Српско православље и Роми. У: **Хришћанство, друштво, политика**, ЈУНИР годишњак VI, Југословенско удружење за научно истраживање религије, Ниш.

Роми у Србији (1998), Београд, Центар за антиратну акцију и ИКСИ.

Todorović, D. (2002), On the Phenomenon of Roma Conversion (An Empirical Experience). У: **Kulturni i etnički identiteti u procesu globalizacije i regionalizacije Balkana**, JUNIR godišnjak IX CBS/JUNIR, Niš.

Тодоровић, Д. и Д. Б. Ђорђевић (2000), **Роми – етничка и верска мањина**, Друштво добре акције, Југословенско удружење за научно истраживање религије и Комрениски социолошки сусрети, Ниш.

Вукановић, Т. (1983), **Роми (Цигани) у Југославији**, Врање, Нова Југославија.

(2002), **Закон о заштити права и слобода националних мањина**, Београд, Савезно министарство националних и етничких заједница.